

ВОЛОДИМИР ПАНЧЕНКО:
«МОЛОДІСТЬ МАЄ НЕ ТІЛЬКИ
КАЛЕНДАРНИЙ ВИМІР»

Розмова в стилі ретро

Володю, розкажи про свій рід – звідки він, як глибоко ти його бачиш, що про нього знаєш?

Свій рід я знаю, на жаль, лишень до третього коліна. Пам'ятаю обох бабусь, а ось дідів не застав. Один, материн батько, загинув на війні, і десь лежить у братській могилі в Румунії. Другого не стало саме в ті дні, коли я мав з'явитися на світ; мати народжувала мене в сільській лікарні, а тато поїхав до Одеси забирати тіло свого щойно померлого батька. Майже як у Довженковій «Землі»: одне, за невблаганними законами біологічного циклу, відходить, друге приходить...

І материн, і батьків роди були селянськими, тому якихось родинних хронік годі шукати, все залишилося на рівні усних переказів. Децjo з тих переказів я знаю, трохи на моє прохання записала мати... А упорядкувати ці крихти родової пам'яті тепер треба мені, що я потрохи й роблю, пишучи, як би це сказати, – спогади?

Що ж до географії, то нашим «гніздом» є північна Одещина, нині це Любашівський район (село Демидівка, в якому я народився, розташоване, до речі, зовсім недалеко від тієї самої Врадіївки, яка останнім часом стала знаменитою: події в ній, по суті, віщували появу київського Майдану). Любашівщина – це покордоння: поруч – Миколаївська область; недалеко й до Кіровоградщини; із заходу – Молдова, Бендери, з того боку й південне Поділля «черкає» мій край своїм крилом. Одне слово – «Трансністрія», як каже Тарас Федюк. Він родом із Ананьєва, а це 25 км від мого села. Мати туди часом їздила на базар, завжди привозила звідти гостинці, і завжди дуже хвалила той Тарасів Ананьїв; у моїй дитячій пам'яті то взагалі якийсь образ раю... Так мати «навіяла» своїми розповідями й гостинцями...

У нас – степ, тільки не плоский, як на Херсонщині, а з вибалками. Найближча річка – Кодима, та сама, на берегах якої виростав Микола Вінграновський. Якщо з моєї Демидівки поїхати автоба-

ном на північ, через 20 км повернути на Криве Озеро, то через якусь годину-півтори будете в селі Кумарі, на батьківщині Вінграновського-Гайявати...

Звідти, із села Ясенового, що стоїть на березі Кодими, родом і мій батько. Долина річки там гарна, та й в історії відома ще з козацьких часів. Про деякі битви навіть у літописах згадується...

Якось ти казав мені, що перша електрична лампочка у твоєму селі загорілася 1967 року. А якою була ця українська Одещина, московською пропагандою повсякчас змальовувана як російська Таврида?

Та яка там Таврида! До Одеси від Демидівки треба їхати на південь 155 км, а Херсонщина іще далі. Етнографічно, ментально, мовно мої земляки ближче до Центральної України й Поділля. Був час, коли я дивувався, що в мові односельців трапляються полонізми. На бильце ліжка в нас кажуть «поренче». У вжитку є слово «гемби» («чого він гемби розвісив?», – це, звісно, про губи, тільки в лайливому тоні). Польський слід узагалі помітний у Демидівці. В часи мого дитинства село було поділене мовби навпіл: про одну частину казали, що там живуть «мужики», про другу – що там хазяйнують «ляхи». А межа – гребля в центрі Демидівки (на моїй пам'яті нею – на радість дітлашні – перегородили долину, і ми отримали ставок, своє степове «море»!). Так ось: по один бік греблі жили Бурлаки, Чижі, Стеці, Паровики, Науменки, Чумаки, по другий – Крижановські, Рожковські, Вітвіцькі (моя мати, між іншим, у дівочтві теж була *Яворською*)...

Українських прізвищ було значно більше, та й узагалі до поляків ніхто не «признавався», просто – історія залишила відбиток тих часів, коли ці землі були «під Польщею». Окрім українців, були серед демидівського люду молдавани, вони зберегли свою мову, між собою спілкувалися по-молдавськи, хоч і не завжди, бо достатньо сильно українізувалися. Була одна родина єврейська, але теж українізована.

Взагалі, і Любашівщина, і сусідні з нею райони Одещини – Балгський, Ширяївський, Миколаївський, Ананївський – це український куток (як, зрештою, і Котовський та Красноокнянський, де помітні впливи сусідньої Молдови). Для того, щоб це відчутти, варто прочитати спогади Євгена Чикаленка – він же із села Перешори, яке тепер входить до складу Котовського району, а раніше було в складі Ананївського повіту. Федюків земляк, та й мій, зрештою, теж.

Що ж до електричної лампочки... Так, справді: електрика в Демидівці з'явилася чи не в 1967 р. (може, в 1968-му), тож ріс я в безтелевізорні часи, при керосиновій лампі.

Що навернуло тебе на філологічну стежку і як ти собі її уявляв?

На філологічну стежку навернули, мабуть, прочитані в дитинстві книжки. Їх я «ковтав» багато, і то були складники мого дитячого щастя. Сільська й шкільна бібліотеки в моїй особі мали завзятого «клієнта»! Далася взнаки, очевидно, й домашня атмосфера. Я ж – учительський син, а вчителі в селі якось виділялися, хоч би тим, що не були колгоспниками. Щоправда, це стосується тільки матері, яка була вчителькою молодших класів (чотири роки я також був її учнем!); батько ж майже все життя працював агрономом. Удома в нас теж була етажерка з книжками. Батько передплачував кілька газет, які я вслід за ним запекло читав. «Штудіював» навіть «Известия», причому не тільки в тій частині, де була шахова рубрика (мені подобалося «розбирати» партії, які коментував гросмейстер Олексій Суєтін); читав і публіцистику Тетяни Тесс та Анатолія Аграновського; «залазив» навіть у політику. Пригадую, після виборів до Верховної Ради СРСР «Известия» друкували інформацію про результати виборів по всіх округах усього Радянського Союзу. І я чомусь ретельно вишукував, чи є десь менше 100 процентів! І, уявіть собі, знаходив: здається, аж у Дагестані, де показники траплялися близько 99-ти відсотків... Химерія, та й годі.

Мене тягло до писання. Бувши школярем, якийсь час вів щоденник. Трохи віршував і навіть посилав дещо з написаного у газету «Зірка». Передплачував журнал «Піонерія» (нині це «Однокласник», що його редагує Сергій Іванюк) і знаходив там чимало цікавого для себе. Була, наприклад, у «Піонерії» рубрика «Малий кобзарик», яку вів Степан Крижанівський. Деякі вірші й досі пам'ятаю – Вадима Бойка, Наталки Білоцерківець (учениці 7 класу із села Куянівка Сумської області). Через багато-багато років я декламував Наталці її «Квітничок»:

*Тут і айстри, і мачок,
Чорнобривці браві...
Дуже гарний квітничок,
Видався на славу!*

Наталка сміялася...
А ось Вадим Бойко:

*З неба сипле усе і сипле,
То останній зимовий сніг.
Та немає у нього вже сили:
Що він вдіяти зможе весні?*

У шкільні роки читав журнал «Дніпро». У 1968 р. велике враження справив на мене щойно виданий збірник «Наука і культура України», в якому дуже щедро було представлено молоду поезію і прозу (збірник принесла додому мама: вчителів тоді зобов'язували читати лекції по лінії товариства «Знання» – на молочно-товарній фермі, у колгоспній тракторній бригаді, ще десь, а потім платили «гонорар» у розмірі чи не 5 крб і дарували продукцію «Знання», серед якої був і отой славний щорічник). Із цих джерел я досить рано дізнався про поезію Бориса Олійника (його «Ринг», як і чимало інших віршів, знав напам'ять!), Ірини Жиленко з її загадковим «Соло на сольфі», Миколи Вінграновського (запам'яталося: «Трети, Туреччино: поети – не кроти, поета очі – то Вітчизни очі!»), новели Григора Тютюнника («Зав'язь») і Валерія Шевчука («Мій батько задумав садити сад»)..

Коли після демидівської 8-річки настав час податися до школи в райцентрі, Любашівці, то й там я частенько «нишпорив» у книгарні, щось купував. Того ж Олійника збірку «Коло», «Словник ідіом» Удовиченка, «Якмиговоримо» Бориса Антоненка-Давидовича... У районній бібліотеці мене тягло до полиць із літературознавчими працями. Пам'ятаю, зокрема, збірку Б. Антоненка-Давидовича «Про що і як» – завдяки їй я дізнався про літературну групу «Ланка», що існувала в далекі 1920-ті...

Зрештою, на одеському філфаці навчалася моя старша сестра Світлана, яка також привозила дещо з книг, розповідала про університет. Я також бував у неї в гуртожитку, знайомився з її однокурсниками, серед яких були й майбутні літератори Ігор Кравченко, Микола Суховецький; десь там неподалік був і Олекса Шеренговий («Шеренгуей», як називала його одеська ботема)! Шеренгового я читав у альманаху «Горизонт», що його тільки-но видали в Одесі...

Одне слово, література змалку була частиною мого життя. Проте в старших класах, думаючи про університет, я якийсь час усе ж вагався, оскільки дуже любив математику. Алгебра й геометрія давали мені велику насолоду; я б навіть назвав її тепер естетичною. Адже розв'язування задач завершувалося солодким відчуттям гармонії! Все до ладу в цій задачі, бачив ти; все раптом сходилося у чарівному сплеску досконалості; після кількох операцій ти відкривав ключем ту загадку, яка була перед тобою напочатку, – і яку розкіш переживав у цю щасливу творчу мить осягнення математичної краси!..

Зрештою, вибрав я таки одеський філфак, по-дитячому вважаючи, що математика все одно залишиться зі мною. Про далеку перспективу не думалося: ішов туди, куди тягло.

Твої студентські роки припали на добу «застійних 70-х» у сонячній Одесі: що ти з них виніс живого, чого ця епоха і це місто тебе навчили?

Вступав я до університету влітку 1970-го. Одразу після наших вступних іспитів Одесу «закрили»: почався карантин. Оголосили, що в місті – епідемія холери. Попри те нас, першокурсників, спочатку відправили прибирати територію університету, а потім на 10 діб зачинили в гуртожитку для «обсервації». Так я вперше почув слово, яке часто вживав Іван Франко. Тоді ж дізнався про існування українського самвидаву: серед щойно зарахованої до університету «абітури» поширювалися рукописи Івана Дзюби та Валентина Мороза. До мене, однак, вони не потрапили, бо все це відбувалося дуже утаємничено, а я тоді був геть «зелений» (неповних 16 років!).

На нашому курсі, між іншим, навчалася Люда Авдієвська, рідна сестра відомого митця. У 1972 р. вона – разом із Марією Овдієнко зі старшого курсу – потрапила під коток репресій. Звісно ж, за «УБН». В Одесі було українське середовище, за яким пильнувало КДБ. Люда Авдієвська, пригадую, якимсь збирала гроші, щоб підтримати Ніну Строкату з медінституту, дружину дисидента Святослава Караванського. До цього ж кола належав і Василь Барладяну (якийсь час він працював, якщо не помиляюся, лаборантом кафедри зарубіжної літератури; пам'ятаю, Барладяну демонстрував слайди, коли доцент Анатолій Андрійович Жаборюк читав нам факультативний курс з історії українського живопису). Знали ми і про брата й сестру Могильницьких, Олексу Різника, Олега Олійника – вони теж у тому українському русі «світилися»...

Загалом в університетському (викладацькому) середовищі Одеси було чимало україномовного люду, наприклад – на геолого-географічному факультеті, на історичному... Лекції нам читали, за кількома винятками, також по-українськи. Навіть політекономію, філософію, історію КПРС. Був курс з історії України. Національно-культурні й національно-політичні проблеми ми не сприймали якимсь загострено, – можливо, через нашу недосвідченість. Але все ж, якимсь ми з Василем Полтавчуком (моїм однокурсником) підійшли до нашого улюбленого професора Василя Васильовича Фащенко із запитаннями про «проблему української мови». Він сказав, що багато залежить від того, що ми, українці, зможемо запропонувати іншим. Мався на увазі україномовний культурний продукт. Ось в Одесі повсюдно співають Івасюкову «Червону руту», – і це добре, казав нам Василь Васильович, даючи зрозуміти, що треба не плакатися, а створювати щось цікаве, оригінальне. Як тріо Мареничів, яке тоді було на гребені популярності. Як поезія

одесита Бориса Нечерди, котрого в місті знали й поважали навіть проросійськи налаштовані сноби. У політичну площину розмова не перейшла: ми з Василем були до цього не готові, та й наш професор того не прагнув. Але те, що він сказав, – запам'яталось...

Одеський філфак 1970-х був досить цікавим науково-навчальним осередком. Окрім суперпопулярного професора Фащенко там викладали блискучі мовознавці Степан Пилипович Бевзенко і Юрій Олександрович Карпенко. Починала сходити зірка «зарубіжника» Марка Георгійовича Соколянського. Сильною була кафедра української мови. Поважали професора Григорія Андрійовича Вязовського, який викладав теорію літератури. З літературознавців-русистів найбільше шанували Арнольда Олексійовича Слюсаря, Степана Петровича Ільйова, Віру Олександрівну Фабіанську. Лекції з психології нам читав професор Давид Генріхович Елькін – то взагалі був суцільний блиск!

Одне слово, вчитися було в кого. (Дуже важливим для мене був також приклад Михайла Стрельбицького, який ішов попереду на чотири курси, потім був аспірантом, активно друкувався як критик; постійне спілкування з ним багато дало мені годі.)

Мене вабили сучасна література й особистість Василя Васильовича Фащенко. Тому я записувався на його спецкурси, відвідував науковий гурток під його орудою. Згодом (у 1975-му) став аспірантом професора Фащенко. У 1980–1984 рр. працював на кафедрі, яку він очолював (аж поки не переїхав до Кіровограда: мав на той час родину, двох малих дітей – тож побутові обставини змусили податися «на багатші села»).

Про «мою Одесу» міг би розповідати довго: колись, сподіваюся, зроблю це обов'язково. Надто колоритне це місто; надто важливими були в моєму житті 14 років, проведених там, на березі Чорного моря...

Ми входили у критику наприкінці 70-х, ти ж пам'ятаєш творчий семінар у Малеевці під Москвою, в якому ми з тобою брали участь, і всі оті неприховані спроби тамтешніх літераторів втягти нас у відверте чорносотенство, згуртувати російську й українську творчу молодь на ґрунті антисемітизму. Це організаторам не вдалося – що ти думав про це тоді й тепер?

Так, той малеевський семінар січня 1980 року я пам'ятаю добре. Для мене то було одне з перших подібних зібрань. Та й товариство зібралось вельми й вельми цікаве. З українського боку – В'ячеслав Брюховецький, Михайло Слабошпицький, Людмила Таран, Ярослав Мельник, Анатолій Скрипник, Олександр Шарварок, Віктор Положий... З-поміж російських учасників семінару запам'яталися

імена Володимира Бондаренка, Леоніда Асанова, Валентина Курбатова, Наталії Іванової... З керівників груп – Юрій Прокушев, Валерій Дементьєв, Микола Ільницький, Олександр Михайлов...

І дух чорносотенства, про який ти згадуєш, також запам'ятався. Здається, серед росіян тоді помітно переважала автура журналів «Молодая гвардия», «Наш современник», «Волга»... А то були «патріотичні» видання з великодержавним, «расейським» душком.

Що я думав про це тоді й тепер? Тоді – зрозумів, що є така «лінія» в російському літературному середовищі, досить агресивна й засліплена. Тепер бачу, що вона, ця «лінія», оформилася як путінський політичний курс. Його наслідки ми саме тепер відчуваємо на собі.

Яким чином у твоїй долі виник і що в ній означав Кіровоград як місце тривалого життя і праці? Яка, так би мовити, його гуляй-пільська специфіка?

Про причини переїзду з Одеси до Кіровограда я щойно згадав. Чому обрав Кіровоград? Тому що там ось-ось мала відкритися обласна філія Співки письменників України, отож, потрібні були члени Співки. Формально це виглядало як запрошення мене до міста. Влаштувався я працювати в місцевому педінституті ім. О. Пушкіна (нині – ім. В. Винниченка). Згодом очолив обласну письменницьку організацію, зайнявся громадськими справами. Паралельно ж викладав, писав статті й книжки.

Із часом, під кінець 1990-х, у Кіровограді сформувалася одна з кращих в Україні кафедр української літератури (таку думку серед колег із різних міст я чув дуже часто). Думаю, це заслуга передусім професора Григорія Клочека, який системно «ліпив» кафедру протягом тривалого часу. У кожному разі, імена самого ж Клочека, Леоніда Куценка, Василя Марка досить відомі у філологічному світі. Ректором інституту був Олег Євгенович Поляруш, теж філолог; він також сприяв нам, – і не лише тому, що сам належав до тієї самої фахової корпорації. Просто він підтримував те, що успішно розвивалося. Заохочував наукову роботу: видаєш книжки, друкуєшся – май менше аудиторне навантаження! А це серйозний стимул, особливо ж якщо зважити, що навантаження доцента у провінційному вузі становило до тисячі годин.

Кіровоград мені припав до душі. Дуже колоритна історія цього міста. У центрі, на правому березі Інгулу, непогано збереглася найбільша в Європі земляна фортеця середини XVIII ст. Єлисаветград – це брати Тобілевичі, Кропивницький, Тарковські, юний Чикаленко, Кароль Шимановський, «гніздо» Нейгаузів, Юрій

Яновський, Маланюк, Бочковський, Ярослав Івашкевич-гімназист, Міхал Хороманський (автор роману «Ревнощі й медицина», що є в польському літературному каноні ХХ ст.), художник Олександр Осмьоркін... Цікавий старий архітектурний осередок центральної частини міста...

У Кіровограді живуть мої діти, донька з родиною й син. Там поховані мої батьки, сестра. Тож для мене все це дуже важливо.

Розкажи про свою політичну кар'єру: як тобі вдалося потрапити до Верховної Ради і чого ти там навчився? Яким було життя законотворця на зорі нашої незалежності і що сталося потім?

Живучи в Кіровограді, я багато займався громадськими справами, особливо наприкінці 1980-х, у часи горбачовської «перебудови». Для багатьох моїх ровесників то було щось на зразок хрущовської «відлиги». Час «переоцінки цінностей», осмислення історії, політичної реальності, в якій живеш... Настав момент, коли я ініціював створення міського громадсько-політичного клубу «Перевесло», а закінчилося все це тим, що навесні 1990 року я став народним депутатом України. Кіровоград обрав тоді двох – мене й Віктора Шишкіна, нині суддю Конституційного Суду України (він – один із двох суддів, які в жовтні 2010-го не згальбувалися і проголосували проти неправочинного надання Януковичу додаткових повноважень та проти зміни конституційного ладу).

У Верховній Раді я увійшов до опозиційної щодо лінії КПУ фракції «Народна Рада». Нас тоді було приблизно сотня, але погоду робили саме ми, оскільки, на відміну від комуністів, мали мету: незалежна демократична Україна. Щоправда, «незалежники» були й серед тодішніх депутатів-комуністів. Зрештою, і в мене до 1990 р. було 7 років партійного стажу, а перервали той мій стаж згадані вище процеси «переоцінки цінностей» (у часи Горбачова-Яковлева в КПРС виникла навіть течія «Демократична платформа»: її програма передбачала, зокрема, відмову від статті 6 у Конституції СРСР, що закріплювала за КПРС статус «керівної і спрямувальної сили радянського суспільства»). Я теж входив до цієї групи).

Як депутат я працював у комісії з питань культури й духовності. Готував деякі закони, зокрема – Основи законодавства про культуру. «Основи...», на жаль, проіснували недовго (їх скасували за прем'єрства Леоніда Кучми), проте два роки податкових пільг для книговидання вони таки встигли дати...

Перебування у парламенті дало можливість «зсередини» побачити політичну кухню, дало відповідний досвід. Господи, скільки я

написав тоді й пізніше політичних документів – звернень, заяв, відкритих листів, усіляких «казьонних бомаг»! Депутат же не тільки голосує; до нього постійно звертаються виборці...

Горджуся, що 24 серпня 1991 року голосував за державну незалежність України. Що був причетним до початків становлення української державності. Хоча, звісно, протягом 1990–1994 рр. можна було зробити значно більше. Пам'ятаю, скажімо, дискусії кінця 1991 – початку 1992 років: багато хто (і я в тому числі) вважав, що після грудневого референдуму потрібно приймати Конституцію і проводити нові вибори до Верховної Ради. Хвиля тоді йшла вгору, можна було суттєво оновити український політикум. Проте цього, на жаль, не сталося. Навіть такі політики, як В'ячеслав Чорновід, казали: «Навіщо все це? Влада і так у наших руках, а комуністи тепер будуть нас слухатися...»

Тяжка помилка!

Коли на початку 2000-х, запрошений В'ячеславом Брюховецьким, ти прийшов до Могилянки, що ти помітив тут нового, доброго, полемічного?

Я, між іншим, був і на відкритті Могилянки. Пам'ятаю також свою розмову з В'ячеславом Брюховецьким напередодні його виступу на Конгресі українців світу чи не в грудні 1991-го, коли ось-ось мали відбутися президентські вибори. У роботі Конгресу брав участь кандидат у Президенти Л. Кравчук, і Брюховецький цим блискуче скористався, аби заручитися публічною підтримкою Кравчуком ідеї відродження Академії...

Згодом, уже коли я повернувся до Кіровограда, В'ячеслав Степанович «таємно» доручав мені кілька років розробляти вступні тести з літератури, а в 2000-му запросив працювати в НаУКМА з наступного (себто – 2001-го) року. У НаУКМА я побачив багато нового для себе: інша організація навчального процесу; принцип «вільного навчання» із пакетом вибіркових дисциплін; рейтингування роботи викладачів – студентами; відмова від «потопінної» системи в роботі викладачів (тут значно менший обсяг їхнього навчального навантаження); інший, ліберальніший, «дух» у взаєминах викладачів і студентів... Чогось «полемічного», як ти кажеш, не зауважив; хіба що, може, деякий перебір по лінії студентської «вольниці» у сфері етикету...

Багато цікавого й корисного спостеріг у стилі управління університетом з боку його президента В. Брюховецького. Згодом ці спостереження знадобилися мені, коли сім років я працював на посаді віце-президента.

Могилянка привчає до динаміки; тут не можна заспокоюватися, «завмирати»... Натомість, треба постійно «оновлюватися і рватися», як казав Тичина.

Адаптація до нових умов у 2001 р. і згодом була для мене, зізнаюся, дуже непростою. Із причин об'єктивних і суб'єктивних – одне без іншого не буває. Намагався бути самокритичним.

Я давно люблю і шаную твоє письмо, із задоволенням читаю твої точні й глибокі критичні студії та есеї. А самому тобі що миліше – писання чи викладання? і чому?

Дуже суттєве запитання. Я й сам його собі часом ставив. Схиляюся до думки, що із писанням – простіше, бо, пишучи, ти залишаєшся наодинці з собою. А викладання – це публічність, постійний діалог з аудиторією. Не знаю, може, і є викладачі, які не знали педагогічних поразок, проте навряд... Я також їх знав, як знав і радість. У різний час було по-різному. Цього року, скажімо, вів семінар «Сучасна українська література: мистецтво критичних інтерпретацій» (МП-1) та читав курс «Українська література-2» (3-й курс бакалаврату), – і залишився задоволений. У викладацькій роботі ціную саме діалогічність, зворотній зв'язок, творчий компонент.

Що ж до писання, то мені більше до душі есеїстичні форми. Орієнтир – Франко, Зеров, Шевельов. Михайлина Коцюбинська одного разу згадала моє ім'я поруч з іменами Івана Денисюка та Елеонори Соловей, підтримавши стиль, який свідомо дистанціює себе від стилю «академічного», обтяженого важкими конструкціями, термінологічними ускладненнями. Мені, коли пишу, хочеться звертатися «через голову» представників суто філологічної корпорації, адже є чимала аудиторія, до якої гуманітарії адресуються рідше, ніж треба. У нас же існує серйозний «зазор» між наукою – і масовою свідомістю...

Перед твоїми очима – принаймні 40 років живого українського літературного процесу. Які його історичні віхи – вузлові моменти – привертаять твою увагу і найбільше змушують до роздумів? Якою тобі бачиться література незалежної України? В чім її сила, у чім – слабкість? У чім морально-естетична суть теперішнього моменту українського письменства?

Справді, перші свої статті й рецензії я надрукував ще – гай-гай! наприкінці 1970-х (їх «благословляли» до друку В'ячеслав Брюховецький у «Літературній Україні» та Володимир Мельник у журналі «Дніпро»). З того часу змінилося багато чого. Ми з тобою застали ще й «соцреалізм», і його заперечення літературним

експериментуванням кінця 1980-х (наприклад – Бу-Ба-Бу), і нинішній «потік»... Ми ось із магістрами нещодавно аналізували доробок 2013 року: він виявився досить бідним! І чомусь щоразу підтверджується одна й та сама закономірність: в українській літературі з поезією справи значно кращі, ніж із прозою. Чому так? Може, це якось пов'язано з особливостями ментальності, характером культурної традиції? А без серйозних здобутків у царині прози важко прорубувати «вікно в Європу»... Поки що на найбільше визнання за межами України здобулися Андрій Курков, Оксана Забужко, Юрій Андрухович і Сергій Жадан. Перекладають також Марію Матіос, Ярослава Мельника, Тараса Прохаська... Проте хочеться не поодиноких епізодів, а стабільної репутації української літератури в світі!

Кілька років тому намітився інтерес наших прозаїків до «саг»: приватна історія постає як частина великої історії (переважно на теренах Західної України). У такому ключі написано «Солодку Дарусю» М. Матіос, «Музей покинутих секретів» О. Забужко, кілька романів В. Лиса... Тенденція, загалом, перспективна, проте... Матіос і Лис, скажімо, намагаючись будь-що витиснути сльозу, дуже й дуже зловживають мелодраматичними «ефектами». І це просто якась пошесть – мелодраматизм, орієнтація на смак тих, хто ридає біля телеекранів, дивлячись черговий «мильний» серіал. Хочеться прози більш суворої, глибокої...

Дуже заважає прозі «автобіографізм», калькування дійсності, композиційна аморфність («Хрещатик-плаза» П. Вольвача, «Фрау Мюллер не хоче платити більше» Н. Сняданко, «За чверть десяти» Ю. Макарова...). Коли в романі чи повісті немає «стрижня» чи «магніта», це означає, що його авторові нічого сказати своїм читачам.

Натомість – поетичні збірки я завжди беру до рук із більшими сподіваннями й передчуттями. Іван Малкович ось затіяв видавати серію «УПА» (українська поетична антологія), вже вийшли томики Ліни Костенко, Миколи Вінграновського, Олега Лишеги, Юрія Андруховича, Тараса Мельничука, Віктора Неборака, Назара Гончара, самого Малковича... Дуже цікаво й гідно!

Якщо ж мати на увазі літературознавче осмислення того, що ти називаєш «вузловими моментами», то, гадаю, що ми ще не «пропрацювали» належним чином ХХ століття. Наприклад – феномен «соцреалізму» (до речі, варто розрізняти такі речі, як «література соцреалізму» і «література ДОБИ соцреалізму»: не все ж у 1960–1980-ті роки, та й навіть у 1940–1950-ті, було «соцреалізмом»!) Дуже бракує літературно-критичних інтерпретацій сучасного письменства...

Ти завше потребував зв'язку з живим художнім словом, ось і в НаУКМА заповзявся і таки створив літературний сайт «ЛітАкцент», – дуже чесну і відповідальну трибуну. Що вдалося в межах цього проекту, а що – ні й чому?

Вдалося створити певне «бродильне» середовище. Сайт (а це продукт наукового центру досліджень сучасної літератури в НаУКМА, що його я очолюю) існує вже понад шість років; його щодоби відвідує 4–5 тисяч осіб, – отже, є спільнота, яка в такий спосіб рефлексує довкола сучасної літератури, до того ж – не тільки української. Для Могилянки це важливо ще й тому, що серед авторів є не так мало й студентів, отож – через «ЛітАкцент» реалізується принцип поєднання навчальної і наукової (практичної) діяльності. Щороку «ЛітАкцент» проводить рейтингування книжкових новинок, що теж важливо. Ми заснували навіть анти-премію («Золота булька»), – вона й досі залишається єдиною в Україні з таким статусом. Видавали книжки, влаштовували фотовиставки, проводили «круглі столи», – «біографія» сайту, як бачите, вже досить розлога.

Що не вдалося? Не вдалося «оживити» деякі літературно-критичні жанри (огляди, частково – літературний портрет). Не вдалося домогтися, щоб сайт став «кузнею кадрів» для літкритики, – втім, це лишень поки що, поки що, адже процес – триває...

Останні події у Вітчизні засвідчили драматичну проблему теперішньої України – її світоглядну і морально-політичну де-консолідованість. Як ти на це дивишся і що нам з оцим робити?

Існує думка, що в 1991 р. незалежність нам дісталася надто легко, звідси й проблеми. Справді, історія інших націй свідчить, що всі вони – кожна у свій історичний час – боролися за свою свободу і сплатили за неї високу ціну. Спільна боротьба, пролита кров, героїчний пантеон, який постає як результат такої боротьби, – важливі чинники консолідації нації. У цьому сенсі той досвід, який ми так тяжко здобуваємо протягом останніх місяців, є не-оцінним. Повстання проти корупції й диктатури, а потім спротив війні, яку веде проти нас путінська Росія, не минуть безслідно, стануть (уже стають!) досвідом єднання українців. Ми краще знатимемо, де наші друзі, а де – вороги, що треба робити, аби вміти належним чином захищатися, якими мають бути армія, міліція та СБУ, чого очікувати від держави, а чого – не слід, як обирати депутатів і призначати чиновників. Ми пересвідчилися, що **Україна має бути сильною**, і що, як давно-давно писав М. Драгоманов, не варто думати, що світ шанує слабких: він підтримує тих, хто відбивається.

Що б ти хотів сказати своїм друзям і шанувальникам у неминучі «ювілейні дні»?

У «ювілейні дні» я б нагадав, що кожний вік має свої переваги, але все одно – немає нічого солодшого за молодість. На щастя, вона має не тільки календарний вимір. Це ще й стан душі. Тому дуже важливо завжди очікувати від себе самого несподіванок, неймовірних ідей, важливо бути жадібним до життя, бути вічним учнем (*semper tiro!*). Світ, звісно, недосконалий, але життя – штука прекрасна, і як добре, що кожен із нас, суцільних, відвідав цей дивний світ, цю «планету людей», де серед усього-усього є стільки цікавого й радісного.

Розпитував Володимир Моренець